

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

*Με άφορμή την άρχή τής Ίνδίκτου ώς «Ήμέρας
Προστασίας τοῦ Περιβάλλοντος»*

**Του Α. Μ. Σταυρόπουλου,
Όμ. Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν**

Στήν ὀρθόδοξη πίστη τὸ φυσικὸ περιβάλλον ἀνοίγεται καὶ ἀποκτᾶ τὶς πραγματικὲς του διαστάσεις, «τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος» τοῦ Χριστοῦ (Ἐφεσίους 3, 18), ὁ Ὅποιος καταφάσκει τὴν Κτίση, στήν ὁποία ἀντανακλᾶται ὡς Κύριος τῆς Οἰκουμένης. Ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς τύχης καὶ τῆς ἀναγκαιότητας, ἀλλὰ πεδίο καὶ τόπος σωτηρίας, ἐξ οὔ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ποιμαντικῆς τῆς γιὰ τὴ σωτηρία ὄχι μόνο τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου, μὲ τὴ συγκρότηση μιᾶς θεολογικῆς οἰκολογίας καὶ τὴν κατάδειξη τῶν θετικῶν συνεπειῶν τῆς.

Ἡ χριστολογικὴ προσέγγιση τῆς φύσεως καὶ τοῦ κόσμου ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας ὠθεῖ στήν ἀντίληψη τῆς οἰκολογικῆς κρίσεως ὡς θεολογικοῦ προβλήματος καὶ τῆς ἀντιμετώπισῆς τῆς βάσει τῶν ἀρχῶν μιᾶς θεολογικῆς οἰκολογίας, ἡ ὁποία καὶ ἐμπνέει μέτρα προληπτικὰ καὶ θεραπευτικὰ τῆς κρίσεως, ἀλλὰ καὶ ἐντάσσει τὸν κόσμο προοπτικὰ στὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Ἀσφαλῶς, ἡ κρίση δὲν εἶναι πρωτεύον. Ἀναγκάζεται ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀσχοληθεῖ λόγῳ τῶν δυσμενῶν ἐπιπτώσεων τῆς κρίσεως πάνω στὸν ἄνθρωπο καὶ στὴ φύση. Καὶ τότε δρᾷ συμβουλευτικὰ καὶ περιλαμβάνει στήν ποιμαντικὴ τῆς μέριμνα τὸ οἰκολογικὸ περιβάλλον τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρωθεῖ πρὸς συγκεκριμένες ἐνέργειες προτάσσοντας μεταξὺ ἄλλων παραδείγματα πρὸς μίμηση, ὅπως λ.χ. τῶν Γερόντων.

Προϋπόθεση για τέτοιου τύπου στάση είναι η αίσθηση της παρουσίας του Θεού στο χώρο ως Θεολογία του χώρου. Αυτό κάνει να διερωτώμεθα αν είμαστε χρήστες ή καταχραστές και οδηγούμεθα προς μία ήθικη της οικολογικής συνείδησης. Η Ορθόδοξη Έκκλησία, ιδίως τελευταία με τις πρωτοβουλίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Έκκλησίας της Ελλάδος θεωρείται καταλύτης στην προστασία της φύσεως*. Αυτό την ώθει σε μία θεολογική έμβάθυνση των σχετικών θέσεών της, έτσι ώστε να θεωρεί τη φύση ως κτίση και την κτίση ως εὐχαριστία και την εμπειρική θεολογία ως τη μόνη απάντηση σε ζητήματα που άπτονται της οικολογίας και της πολιτικής. Μόνο μία βιβλική και πατερική θεολογική οικολογία είναι ικανή να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του φυσικού περιβάλλοντος. Η ένασχόληση και των άλλων Έκκλησιών με το θέμα είναι επίσης σοβαρή.

Τη διδασκαλία της αυτή η Έκκλησία άντλει άπ' εκεί που μόνο κανείς μπορεί να έκταμιεύσει ζωτικές έμπνεύσεις για την προστασία της φύσεως, την όποία ό Δημιουργός της μάς παρέδωσε «εργάζεσθαι και φυλάσσειν» αυτήν. Πηγή για μία στάση σεβασμού και αγάπης είναι ό Χριστός, ή Παναγία μας, οι Προφήτες, ό Απόστολος Παῦλος, οι Πατέρες της Έκκλησίας, οι Άγιοί της, οι Γέροντες. Η φροντίδα για τον κόσμο άποτυπώνεται στη λατρεία και την ύμνογραφία της Έκκλησίας, όπου ό άνθρωπος προβληματίζεται αναθέτοντας τη μέριμνα και τους οικολογικούς του προβληματισμούς στο Θεό της κτίσεως και πάσης σαρκός.

Μιάς και μιλήσαμε για παραδείγματα προς μίμηση και αναφέραμε τους Γέροντες, αυτές τις έκλεκτες μορφές που ύποστασιάζουν ήδη από τώρα τη Βασιλεία του Θεού επί της γης με τη μεταμορφωμένη ζωή τους, άξίζει τον κόπο να υπενθυμίσουμε, ότι σε έναν κόσμο που άπασχολείται όλοένα και περισσότερο με το οικολογικό περιβάλλον του ανθρώπου και τις συνέπειες που μπορεί να έχει μία άλόγιστη χρήση της φύσεως

καὶ τῶν ἀποθεμάτων της, ἐντυπωσιάζει ἢ στάση πολλῶν Γερόντων ἔναντι τῶν προβλημάτων ποὺ δημιουργοῦνται στὴν ἐποχὴ μας καὶ ἢ συμβουλευτικὴ τους ποὺ ἀσκεῖται σὲ συγκεκριμένα πλαίσια ζωῆς.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι εἶναι ἔντονη ἢ ἀνησυχία ὀρισμένων γερόντων γιὰ τὴ ρύπανση τοῦ περιβάλλοντος μέσα στὸ ὅποιο ζοῦν οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι. Χωρὶς νὰ κηρύττουν μία «ἐπιστροφή στὴ φύση» τύπου Ρουσσώ, συνιστοῦν μίαν «ἐξοδο πρὸς τὴ φύση», «γιὰ νὰ βρεθοῦν οἱ ἄνθρωποι πάλι στὸ φυσικὸ τους περιβάλλον, ἐκεῖ ἀπ’ ὅπου ξεκίνησαν», λένε χαμογελώντας, «στὸν Παράδεισο, ποὺ ἦταν ἓνας κήπος». Χωρὶς ν’ ἀρνοῦνται τὴ χρῆση τῆς τεχνολογίας μάχονται γιὰ μία ποιότητα ζωῆς ποὺ ν’ ἀγκαλιάζει ὅλο τὸν ἄνθρωπο.

Στενοχωριοῦνται μάλιστα ἔντονα ὅταν αὐτὴ ἢ «ἐξοδος» διακυβεύεται καὶ ἀπὸ τόσες πυρκαγιές ποὺ καταστρέφουν τεράστιες δασικὲς ἐκτάσεις καὶ θαμνώδεις περιοχές. Λυποῦνται βαθύτατα γιατί διαβλέπουν στὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς ψυχικὲς διαταραχές, ποὺ κι ὅταν ἀκόμη κινεῖται ἀπὸ κερδοσκοπία μὲ οἰκοπεδοποιητικὲς προθέσεις ξεκινᾷ ἀπὸ μία θεμελιακὴ ἀ-φιλανθρωπία.

Ὅποιος καταστρέφει τὴ Δημιουργία συνεργεῖ στὴν καταστροφή τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ πράσινο εἶναι δῶρο Θεοῦ ποὺ ἢ Χάρη Τοῦ δωρίζει στὸν ἄνθρωπο. Σεβασμὸς πρὸς αὐτὸ σκοπεύει στὴν ὑγεία καὶ τὴν ὁμορφιά. Τὸ δάσος θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ πιὸ ἐντυπωσιακὸ σύμβολο τῆς παρουσίας, τῆς σιωπῆς καὶ τῆς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί τὸ δάσος εἶναι σιωπὴ καὶ εὐλογία. Χωρὶς αὐτό, ὅλα γίνονται στεῖρα.

Καὶ ἢ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναλάβει ὀλόκληρη ἐκστρατεία καὶ σταυροφορία. Χρειάζεται ἐνεργὸς δράση τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Νόμος μόνος του, ὅπως διαπιστώνουμε, δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ τὴν καταστολὴ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐγκλήματος καὶ τὴν πρόληψή του. Ἀλλ’ οὔτε μόνον μὲ ἐκκλησιαστικὲς ἀποφάσεις καὶ ἐγκυκλίους μπορεῖ νὰ γίνῃ δουλειά. Ἐδῶ πάλι πρωτεύουσα θέση κατέχει τὸ παράδειγμα καὶ ἢ μίμηση.

Ἄς μνημονεύσουμε ἐδῶ τὸ παράδειγμα τοῦ Γέροντος τῆς Πάτμου π. Ἀμφιλοχίου Μακρῆ (1888-1970), ὁ ὁποῖος συνέβαλε στὴν πευκοφύτευση τῆς ἱερᾶς νήσου Πάτμου. Συνήθιζε νὰ λέει: «Ὅποιος φυτεύει ἓνα δένδρον φυτεύει ἐλπίδα, φυτεύει εἰρήνη, φυτεύει ἀγάπη καὶ ἔχει τὶς εὐλογίες τοῦ Θεοῦ». Γι’ αὐτὸ ζητοῦσε ἀπὸ τοὺς ἐξομολογουμένους σ’ αὐτόν, σὲ ἔνδειξη μετανοίας νὰ φυτεύουν καὶ νὰ περιποιοῦνται ἓνα δένδρον.

Ὅλα αὐτὰ προϋποθέτουν ἀσφαλῶς μία καρδιὰ εὐαίσθητη, μία καρδιὰ ἐλεήμονα, ἔτσι ὅπως τὴν προσδιορίζει ἢ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας μὲ τὸ στόμα ἑνὸς μεγάλου ἀββᾶ, τοῦ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου (7ος αἰώνας):

«Καρδιὰ ἐλεήμων εἶναι μία καρδιὰ ποὺ καίγεται γιὰ ὀλόκληρη τὴν κτίση, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ τὰ ὄρνια, γιὰ τὰ ζῶα, γιὰ τοὺς δαίμονες καὶ γιὰ ὅλα τὰ κτίσματα. Μὲ τὴν ἀνάμνηση καὶ τὴν θέα τους τρέχουν ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου δάκρυα. Ἀπὸ τὴν πολλὴ καὶ σφοδρὴ ἀγάπη ποὺ συνέχει τὴν καρδιά του δὲν μπορεῖ νὰ ἀνεχθεῖ ἢ νὰ ἀκούσει ἢ νὰ δεῖ κάποια καταστροφή, ἢ κάποια μικρὴ λύπη νὰ γίνῃ μέσα στὴν κτίση. Γι’ αὐτὸ καὶ γιὰ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ γιὰ τὰ ἔρπετά καὶ γιὰ τοὺς ἐχθροὺς της ἀληθείας καὶ γι’ αὐτοὺς ποὺ τὸν

βλάπτουν, κάθε στιγμή προσφέρει προσευχή με δάκρυα, για να τους διαφυλάξει και να τους έλεήσει ο Θεός».

Σημείωση: Το κείμενο που προηγείται δημοσιεύτηκε στο τεύχος Σεπτεμβρίου 2007 του «Εφημερίου» σ. 22-23. Λόγω έλλειψης χώρου παραλείφθηκαν οι λεζάντες στην εικονογράφηση του άρθρου. Η πρώτη αναφερόταν στο έργο του Σώζου Γιαννούδη, **Δάσος Αγίων**, land art. Καλαμάτα 2000. Η δεύτερη (σ. 23) σε έγχρωμο σκίτσο του Nicolas Vial, **Ένας καινούριος κόσμος** («Le Monde» 24 Μαρτίου 2007). Συνδετικό σχόλιο ανάμεσα στα δύο ήταν το ερώτημα: **Δάσος εὐλογία...ή ...τεχνολογικό πάρκο;** Τις εικόνες μαζί με το κείμενο μπορεί να το αναζητήσει κάποιος στον [ιστότοπο \(site\)](#) του περιοδικού.

Η Έπιλεγμένη Βιβλιογραφία προστίθεται ώστε οι αναγνώστες να άντλήσουν στοιχεία για μία έκμετάλλευση του θέματος στις ποιμαντικές τους δραστηριότητες.

Έπιλεγμένη Βιβλιογραφία

Άνθρωπος και Περιβάλλον. Δοκίμια για τη σχέση του ανθρώπου με τον περιβάλλοντα κόσμο, Έκδοση της Ίερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Αγίου Νεοφύτου, Σειρά «Συνάντηση» ἀρ. 3, Πάφος 1994.

ΓΙΑΝΝΗ Εὐσταθίου, Οικολογία καὶ πολιτισμός. Προλεγόμενα σὲ μία ἑλληνορθόδοξη πρόταση περιβαλλοντικῆς ἀγωγῆς, Ἐν Ἀθήναις 2002.

ΕΙΔΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, Ἐκκλησία καὶ φυσικὸ περιβάλλον, (Ἀποτύπωση μιᾶς Ἐκθεσης), Ἀθήνα 2003.

ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ, Περιβάλλον, Παιδεία, Πολιτισμός. Πρακτικὰ Ἐπιμορφωτικῶν Συναντήσεων (Καλαμάτα 2000, Καρδαμύλη 2002), Ἐκδ. Ἐπιχειρήσεις Ἡλίας Μανιατέας, 2004 (χωρὶς τόπο ἐκδόσεως). Τὸ ἔργο τοῦ Σώζου Γιαννούδη ἀπὸ σ. 82• βιογραφικά του στὶς σ. 103-104.

ΖΗΖΙΟΥΛΑ Ἰωάννου Δ. (Μητροπολίτου Περγάμου), Ἡ κτίση ὡς εὐχαριστία, Ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1992.

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ, Ἐκκλησία καὶ φυσικὸ περιβάλλον, Εἰσηγήσεις ἐπιστημονικῆς ἡμερίδος (31 Ἰανουαρίου 2004), Λαμία 2006.

ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ Ἀνέστη, Ἄνθρωπος καὶ φυσικὸ περιβάλλον. Σπουδὴ στὸν Ἅγιο Συμεὼν τὸ Νέο Θεολόγο, Ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1992.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Ἡλία, Θεολογικὴ οἰκολογία, Ἐκδ. Δέσποινας Μαυρομάτη, 1994.

ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ἀνδρέου, Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καταλύτης στὴν προστασία τῆς φύσεως, Λευκωσία 1992.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Αλεξάνδρου Μ., Ἐπιστήμη καὶ Τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς, Ἐκδ. Ἄρμός, Ἀθήνα 1997, σ. 48-51.

STAVROPOULOS Alexandre M., Le bien-être animal. La position des Religions: L'orthodoxie, στὸν ὁμότιτλο συλλογικὸ τόμο τῶν Ἐκδ. τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης τῆς σειρᾶς Regard éthique, Στρασβοῦργο 2006, σ. 171-175. Κυκλοφορεῖ καὶ στὰ ἀγγλικά Animal welfare, σ. 157-161.

ΨΑΡΙΩΤΗ Θεοδώρου, Τὸ φυσικὸ περιβάλλον στὴν ὀρθόδοξη πίστι (μὲ πρόλογο Α.Μ. Σταυρόπουλου), Ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2001.

τοῦ ἰδίου, Χρήστες ἢ καταχραστῆς; Ἐκκλησία καὶ φυσικὸ περιβάλλον, Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 1996.

τοῦ ἰδίου, Θεολογικὴ Οἰκολογία. Μνήμη π. Ἀμφιλοχίου Μακρῆ, (μὲ προλογικὸ σημείωμα Α.Μ. Σταυρόπουλου) Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 1988.

τοῦ ἰδίου, Ἅγιος Νεκτᾶριος: καὶ κηπουρὸς καὶ φυσιοδίφης, Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 1996.

τοῦ ἰδίου, Γεροντάδες καὶ πράσινο. Μνήμη Γέροντος Πορφυρίου, Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 1997.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

* Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο μὲ ἐμπνευσμένο μήνυμα τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου Δημητρίου τοῦ Α΄ ἔχει καθιερώσει ἀπὸ τὸ 1989 τὴν 1η Σεπτεμβρίου ὡς «Ἡμέρα Προστασίας τοῦ Περιβάλλοντος». Ἦδη τὸ 1845 ἔχουμε τὴν πρώτη ἐγκύκλιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «κατὰ τῶν καιόντων καὶ καταστρεφόντων τὸ δάσος». Ἡ «Εἰδικὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Θείας καὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ Οἰκολογίας» (συσταθεῖσα τὸν Φεβρουάριο τοῦ 2000) ὀργάνωσε ἀνάμεσα σὲ ἄλλες ἐκδηλώσεις καὶ ἔκθεση (6-15 Ἰουνίου 2001) , μὲ τίτλο «Ἐκκλησία καὶ Περιβάλλον». Ἐδαφος-Νερό-Ἀέρας, ὡς συμμετοχὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στὴν Παγκόσμια Ἡμέρα Περιβάλλοντος (5 Ἰουνίου).